

IZNEVERENE GARANCIJE

U podne 13. septembra neki agent u prolazu proviri u kancelariju Denisa Lormela. Reče da je neko zvao iz kancelarije FBI u Omahi. Kompanija po imenu First de jure korporacija⁶, sa ogromnim mogućnostima obrade podataka, želi da pomogne na bilo koji mogući način. Lormel zakrvavljenih očiju podiže pogled sa stola. „O, to je značajno“, reče, razvukavši usta u iznuren osmeh. „To može biti vrlo, vrlo značajno.“

Sin policajca iz grada Njujorka, Lormel je proveo dve decenije obrađujući finansijsku stranu nekih od najkrupnijih slučajeva biroa, od podmitljivog kongresmena u skandalu „Ebskem“, do optužbi da su Bila Kartera podmitili Libijci, pa sve do Međunarodne kreditne i komercijalne banke⁷, ili BCCI, majke svih međunarodnih bankarskih prevara.

First de jure je jedna od najvećih svetskih kuća za obradu transakcija kreditnim karticama, kompanija sa 6,5 milijardi dolara prihoda i rasprostranjena po celom svetu. Lormel je znao da će

6 First Data Corporation

7 Bank of Credit and Commerce International

biti potrebno da se proveri mnoštvo imena, počev od devetnaestorice otmičara aviona, i da će svako od tih imena obezbediti nekoliko pogodaka – lažnih jemaca – koji će onda morati da se proveravaju prema vremenu i mestu trošenja novca. Postaviće se pitanje građanskih sloboda – po zakonu, za svako proveravanje kreditne kartice potreban je sudski nalog. Za to možda neće biti vremena; možda je na pomolu još jedan napad.

Ali Lormel je takođe znao i nešto što većina neispavanih agenata što su se vrzmali po sedištu FBI dva dana posle 11. septembra nisu znali: Prst dejta *nije samo* vodeća svetska kuća za obradu kreditnih kartica – izuzetno značajan saveznik u tom trenutku. „Unutar te kompanije“, rekao je mladom agentu, „nalazi se jedan dragulj“.

*Vestern junion*⁸.

Ta stara telegrafaska kompanija predstavljala je motor tehnološke revolucije pre mnogo generacija. Vrhunac njenog razvoja bio je 1850-ih godina, kada je počela da rasprostire telegrafske kablove preko severoistoka, a potom i prvi transkontinentalni kabl 1861. godine. Pet godina kasnije tim kablovima prenosile su se transakcije na Njujorškoj berzi do gradova duž istočne obale pomoću „tastera“⁹. To je dočekano kao čudo.

Svet se kretao napred. Ali mnoge od dvadeset dveju nacija u arapskom svetu još uvek se nisu pomerile iz te prošlosti. *Vestern junion*, sa skoro 2,7 milijardi dolara ukupnog prihoda, i dalje je odredište velikog dela od trista miliona stanovnika arapskog sveta. U nekim manje privilegovanim delovima sveta, jedini način da se telegrafski pošalje gotovina je taj staromodni način. Odnese svoj novac u ispostavu *Vestern juniona*. Predate ga. Oni ga prebroje. Ubrzo potom, prebace ga do drugih ispostava kompanije. Vruć plamsaj hladne gotovine.

Takozvani „rat protiv terorizma“ dovodi do neverovatnih zapleta, čudnih savezništava, najmanje očekivanih stvari. Neočeki-

8 Western Union

9 Uredaj za prenošenje telegrafskih poruka Morzeovom azbukom (prim. prev.).

vanost je, u stvari, klopka za brzo prilagodljivog neprijatelja – naime, za globalno selo islamskih terorista – iznenađenje. Lormel je čarobnjak za finansijske prekršaje, govori kao lučki radnik, zna da igra grubo i poseduje fino podešenu sposobnost da razmišlja na način kako to čini njegov plen – savršena ličnost za vreme koje zahteva neku novotariju. Prethodne večeri stigao je kući na večeru pošto je veći deo dana polusvestan tumarao izbezumljenim sedištem FBI. Rekao je svojoj ženi Moli: „Pronašao sam mnogo toga... Potreban nam je opsežan celovit pristup – da cela vlada radi zajednički – i možemo da ih smotamo, sve njih, đubrad. Mnogo je toga što sad možemo da učinimo u vezi sa finansijama, a što ranije nismo mogli. Ako bismo samo, bar jednom, svakoga uključili u organizovan rad.“

Sada, sedeći u svojoj kancelariji, Lormel naloži mladom agentu da ode da mu pribavi telefonski broj Frst dejta i poče da razrađuje jednu zamisao: „Treba da tu kompaniju preobratimo u smrtonosno oružje.“

Na sedmom spratu sedišta CIA u ponoć 13. septembra Džordž Tenet, iznuren i četrdesetogodišnjak, dogegao se u svoju kancelariju. Odpavao je tek nekoliko sati posle napada i to je počelo da se primećuje. Džejmi Misik, Tenetova zamenica kao pomoćnik direktora za obaveštajne poslove, proturi glavu kroz dovratnik.

„Jesi li se razvalio?“

„Možda ću uskoro“, reče on. „Ali ne zadugo.“

Misik, vitka brineta u pedesetim godinama, gajila je naklonost prema Tenetu, koji ju je postavio za svog izvršnog pomoćnika još dok je bio zamenik direktora 1966. godine, a kao direktor, unapredio ju je na drugi položaj po važnosti u Obaveštajnoj upravi¹⁰, ili DI – stecištu armije analitičara CIA. Prošli su mnogo toga zajedno. Ništa, međutim, nije bilo ni nalik onom što je bilo na pomolu.

10 Directorate of Intelligence

Ona voli Džordža. Izgleda da ga vole svi na sedmom spratu CIA, što je retkost na mestu gde su zidovi natopljeni tajnovitošću i nepoverenjem koje ona izaziva. On se izdvaja među novijim DCI¹¹ (direktorima Centralne obaveštajne službe), nekom vrstom nezgrapne, razdrljene otvorenosti i tikom izazvanim nelagodnošću kad nekog kritikuje, čak i kada je to zasluženno. Najviše se uvaljuje u neprilike trudeći se da ugodni, čak i kad više.

Ona sa olakšanjem uđe i sede na naslon za ruku tapacirane stolice naspram njegovog stola, položaj sa odstupnicom, kako bi mogla da se iskrade ako je on umoran ili ako bi ga pozvao neko važniji, željan da sa njim porazgovara. Više sfere vlade bile su – u to vreme – prepune onih koji su bili željni da porazgovaraju.

Misikova se zaposlila u agenciji 1983. godine kao ekonomski analitičar, a sada je nadzirala na hiljade analitičara koji su odgonetali obaveštajne podatke prikupljene od strane ljudi, ili *humint*¹², koje su sabrali terenski agenti, tajni agenti i strani ljudski obaveštajni izvori, kao i obaveštajne podatke prikupljene tehničkim sredstvima, ili *sigint*¹³, iz obimne prislušne mreže u SAD. Njihov zadatak je da ih osmisle u takozvanom „operativnom vremenu“ – što znači *kad zatreba* ili, što bi se reklo, na vreme da se spasi životi. Što se toga tiče, nisu uspeli. Stvari su izmakle kontroli. Misikova je to znala. Nije bilo važno što je njen zadatak – ili njihov, u Obaveštajnoj upravi – bio blizu teorijskih granica: znati sve što treba da se zna, kada je potrebno da se zna.

„Treba da smislimo nove načine da razložimo tu priču i ponovo je sastavimo“, reče ona. „Da sagledamo čega bi tu još moglo biti... šta smo možda izgubili iz vida.“

Tenet zgrabi svoju beležnicu. „U redu“, reče. „Od čega počijemo?“

11 Directors of Central Intelligence

12 Skracenica engleskog izraza human intelligence (prim. prev.)

13 Skracenica engleskog izraza signals intelligence (prim. prev.)

„Možemo da sastavimo jedinicu od nekoliko najkreativnijih ljudi koji se *nikad* nisu bavili terorizmom“, odgovori ona. „Da vidimo šta oni vide dok posmatraju ono sa čim se suočavamo, da li to oni vide nekako drugačije.“

„Neiskvarene oči“, reče Tenet, trljajući svoje. „Možemo uzeti neke od ovih.“ Raspravljali su o imenima dok se Misikova ne izvuče, govoreći da će sastaviti spisak do ujutro.

Tenet se okrete prema prozoru i zavali se u stolicu. Upravo iznad reda drveća koja zaklanjaju krug CIA, u daljini su se jedva nazirala svetla Vašingtona – jednog promenjenog grada, koji preinačuje pogled na svet. Upravo se završavao jedan beskraj dan. Nije da nije dobro prošao. Jeste, bolje nego što se mogao nadati. Tog jutra je jedan od Tenetovih glavnih pomoćnika – žilavi, teatralni Kofler Blek, rukovodilac Protivterorističkog centra agencije – izveo sjajnu predstavu u Službenoj prostoriji Bele kuće. Posle devet meseci svakodnevnog sažetog izveštavanja predsednika Tenet je znao da će Blek biti prava osoba da uzburka krv Džordža V. Buša. I ovaj je to i učinio. Predsednik je prihvatio ono što mu je on izneo. Sada, kad je bilo jasno ko stoji iza napada, želeo je da jasno osmisli odgovor SAD. Šetkajući po službenoj prostoriji, izložen ispitivačkim pogledima vrha Saveta za nacionalnu bezbednost¹⁴ (NSC) i zabrinutog predsednika, Blek je izložio plan koji su hitro sačinili Tenet i ostali viši službenici agencije: vojni pohod pod vođstvom CIA, podržan od strane Specijalnih jedinica SAD, kojim će brzo biti izvršen napad na Avganistan, uz angažovanje mesnih plemenskih vođa i okorelih boraca, i obezglavljivanje Al Kaide u njenom avganistanskom utočištu. To će imati svoju cenu, rekao je Blek – američki vojnici i operativci CIA će ginuti – ali će neprijatelju „muve šetati po očnim jabučicama“.

Predsednik – potpuno spreman za akciju – klimnu glavom, živahan i čvrstog pogleda. Kasnije je uokviravanje plana napada na Avganistan nazvao prekretnicom u razmišljanju. Posle podne,

14 National Security Council

na jednom drugom sastanku Saveta za nacionalnu bezbednost Buš se takođe preliminarno saglasio sa Tenetovom zamisli da se odobri dodatna podrška CIA. Podrška, kako mu je Tenet rekao, da se oslobodi stega i stvarno krene na neprijatelja. Da bi dorasla situaciji, agenciji će biti potrebno više novca, više obučenog ljudstva, više slobode u delovanju. Biće potrebna globalna strategija. Buš se saglasio. Već je samo dva dana posle napada zatražio više – više pojedinosti, više ideja, više svega.

Sve to učinilo je da Džordž Tenet postane prilično siguran kako neće biti otpušten.

Naravno, sasvim je logično što se pitao da li će do toga doći. Predsednicima, svim vođama u takvim trenucima potreban je neko na koga će svaliti krivicu. Kada se neka država suoči sa iznenađenjem, osoba koja je određena da zna dovoljno da predupredi iznenađenja – neki vezir, nadvojvoda, neki određeni general, šef obaveštajne službe – obično pada.

„Ti, naravno, znaš da smo svi mogli da budemo otpušteni“, rekao je Džon Meklaflin, Tenetov zamenik, osvrćući se unazad. „Niko nije imao vremena da razmišlja o tome. Bilo je to uglavnom: hajde, hajde, hajde. Znamo šta nam je činiti. Sačinimo neki plan. Ako neko hoće da nas otpusti, odlično! Daćemo mu plan pri odlasku.“

Da bi se shvatilo ono što će se događati naredne četiri godine, presudno je razumeti tu mešavinu nesigurnosti i zahvalnosti – taj osećaj krivice kod preživelog, njegova iznenađenost i zahvalnost – i kako se završilo, naročito u slučaju Džordža Teneta.

To je ključno za glavni odnos u ratu protiv terorizma – za ples dva Džordža. Od početka su bili od prirode sazdana parnjaci – društveni ljudi, neposredni, skloni fizičkim aktivnostima, tipovi bez dlake na jeziku – ali iz veoma različitih svetova. Tenet, sin grčkih doseljenika, pripadnika radničke klase, Njujorčanin, bio je čovek koji se probijao kroz život, član Demokratske stranke koji se uzdigao preko Kongresa – kao direktor kadrovske službe Obaveštajnog komiteta Senata, potom navise do Saveta za nacionalnu bezbed-

nost, onda na drugi po važnosti položaj u CIA, sredinom devedesetih godina, ostavivši dubok utisak na Klintona – i uvek osećajući da treba da se dokazuje, zasluži svoje napredovanje. Buš je, što se skoro svega toga tiče, osipao drvlje i kamenje iz uštogljeno lojalne opozicije, posedujući overene prednosti sopstvenog porekla, uzdižući se do najvišeg položaja u državi, kao i njegov otac. Kada je Tenet zadržan posle izbora 2000. godine, u Beloj kući su se iznenađeno došaptavali. Tu je umešao prste otac, govorili su upućeni znalci, rekavši svom sinu da je Tenet dobar čovek i da CIA treba da ostane izvan politike, pa je Tenet ostao na položaju. Teoretski, odlično, govorili su, ali da vidimo šta će ispasti od toga. Da vidimo kako se on uklapa sa Bušom i Čejnijem. Tenet ih je čuo i svakog dana je – prilikom svake službene ceremonije i jutarnjeg sažetog izveštavanja – nastojao da dokaže kako vredi. Svaki visoki zvaničnik služi po volji predsednika. Tenetu, uljezu u tom užem krugu, ta fraza servirana je ohlađena, svakodnevno uz doručak.

A sve se to dešavalo pre tragičnih događaja. Da je Buš otpustio direktora CIA pri bdenju 11. septembra, Tenet bi bio gurnut u provaliju skoro neizmerne osude, od one vrste koja mrvi živote. Za dotad neviđen napad trebalo je okriviti nekog dovoljno istaknutog. Presuda. Neprolazna poniženost.

Kada su republikanski kongresmeni napali Teneta u danima posle 11. septembra, Buš je hitro stao u njegovu odbranu. „Ne možemo naknadno da ocenjujemo našu ekipu“, rekao je predsednik grupi razjarenih kongresmena u predsedničkom avionu 27. septembra, „i ja to neću da činim. Narod je u ratu. Treba da utičemo na Kongres da naprosto ostavi tog čoveka na miru. Tenet dobro obavlja svoj posao. A ako nije tako, krivite mene, a ne njega.“

U to vreme, Džordž Tenet bi učinio bilo šta što njegov predsednik zatraži. *Bilo šta*. I Džordž V. Buš je to znao.

U petak 14. septembra, kada je predsednik Sjedinjenih Američkih Država zatražio od Kongresa da mu odobri posebna ovlašćenja, njegova ekipa stigla je na Kapitol hil dobro pripremljena.

Sticajem okolnosti, pravnici državne uprave mesecima su smišljali teorije o tome kako da prošire predsednička ovlašćenja. Te zamisli najpre je zasejao potpredsednik, koji je smatrao, još od svojih srceparajućih dana samrtničkih muka Niksonove državne uprave, da je izvršna vlast opasno sužena.

I u Predstavničkom domu i u Senatu, pregovarači koji su zastupali Belu kuću vršili su pritisak da se koristi najobuhvatniji mogući zakonodavni jezik, uključujući ovlašćenje za angažovanje u aktivnostima širokog opsega na teritoriji SAD.

Jezikom predložene rezolucije predsednik se ovlašćuje da primeni svaku potrebnu i primerenu silu protiv onih država, organizacija ili osoba za koje utvrdi da su planirale, odobrile, počinile ili doprinele terorističkim napadima što su se dogodili 11. septembra 2001. godine, ili su prikrivale takve organizacije ili osobe, da bi se sprečilo bilo kakvo delovanje međunarodnog terorizma protiv Sjedinjenih Američkih Država u budućnosti od strane takvih država, organizacija ili osoba. Široka ovlašćenja. Nekoliko minuta pre glasanja službenici Bele kuće tražili su i više – da se posle njega svaka potrebna i primerena sila unese u Sjedinjene Američke Države kako bi se, u suštini, odobrila primena vojne sile u bilo čemu što ijedan predsednik smisli da učini u Sjedinjenim Američkim Državama. Senatori su to odbacili. Bio bi to slučaj bez predsedana. Rezolucija je prošla glasanje u Senatu sa 98 prema 0, a u Predstavničkom domu sa 420 prema 1.

Posle dva dana, u nedelju ujutro 16. septembra potpredsednik Dik Čejni je došao u bezbednu kuću sa pogledom na Kemp Dejvid, predsedničko utočište u planinama Merilenda, da bi objasnio kako će predsednik koristiti to izuzetno ovlašćenje. Čejni, iskusni-ji u izvršnim poslovima od bilo kog drugog potpredsednika novijeg doba, znao je da je došao njegov trenutak. Predsednik je održao kratke govore prenošene preko televizije, a onda se u petak posle podne kod ruševine Svetskog trgovinskog centra oglašio preko ručnog megafona. Bio je Čejnijev red da govori o sprovođenju u delo, kako obaviti posao, njegova specijalnost. Svetla su uključena i

bilo je jasno da će Tim Rasert iz NBC-jevog programa *Susret sa medijima* tog dana postaviti nekoliko pitanja. Gledaoci su želeli da čuju potpredsednika. Čejni se odmah uklopio u svoj gromki ritam, grmeći – *Ovo je sređeno, pozvaću vas ako bude potrebno* – kratko i jasno. U borbi protiv Al Kaide, rekao je, Vlada mora da radi u nekoj vrsti tajnosti. Krize nalažu iskrenost. Zemlja je ranjena. Čejni je, protivno svojoj prirodi, opisivao scenario na nacionalnoj televiziji. „Ako želimo da budemo uspešni, mnogo toga što ovde treba da se učini mora se raditi staloženo, bez bilo kakve rasprave, korišćenjem izvora i metoda koji stoje na raspolaganju našim obaveštajnim agencijama. To je okruženje u kojem ti ljudi deluju, tako da će nam biti neophodno da koristimo sva sredstva na raspolaganju, iz osnove, da bismo ostvarili naš cilj.“

Stručnjaci za Osamu bin Ladenu često preporučuju: „Slušajte ga šta govori. Sve je tamo. On govori ono što misli.“ U ovom slučaju, to se takođe odnosilo i na potpredsednika. Toliko je toga u toj jednoj izjavi, toliko više, na svoj način, negoli u srčanim pozivima koji uzburkavaju krv, da se nad našim neprijateljima van granica sprovede neograničena pravda – i nad onima koji se, da, možda skrivaju među nama – zlotvorima koji će uskoro iskusiti žestinu moći izoštrene pravednošću. Nije da ti pozivi na oružje nisu bili delotvorni. Bili su, samo možda nisu bili primereni izazovu sa kojim se Amerika sad suočavala. Stvarno delovanje, rekao je Čejni, neće se odvijati sa udruženim trupama i razvijorenim zastavama. Odvijaće se u senci.

Na jednom specijalnom sastanku u kabinetu u ponedeljak ujutro 17. septembra predsednik je razdelio zaduženja. Posle vikenda provedenog u većanju sa njegovim najvišim zvaničnicima u Kemp Dejvidu, došlo je vreme za akciju. Zadatak je bio da se Al Kaida izbaci iz svog utočišta u Avganistanu i, ako se ukaže potreba, uništi vladajući talibanski režim. Odgovor će, u ovom slučaju, združiti staro i novo, angažovanjem obaveštajaca, avijacije i nešto pešadije. „CIA će nastupiti prva“, rekao je Buš sedamnae-

storici vrhovnih zvaničnika vlade SAD okupljenih tog jutra oko stola u kabinetu, od kojih će svaki – ministri inostranih poslova, finansija, energije, odbrane, pravosuđa – otići sa spiskom zadataka. Ekipe CIA će krenuti odmah, stupajući u vezu sa avganistanskim plemenima – podrškom, usmeravanjem, podmićivanjem – i pripremiti teren za dolazak Specijalnih jedinica SAD. Ciljana bombardovanja će najverovatnije početi uskoro, verovatno početkom oktobra. Tada će stići ograničen broj vojnika SAD – nekoliko hiljada – upravljajući se prema mapi koju su velikim delom sačinili agenti CIA sa iskustvom u tom regionu, a sada uživa ju puno poverenje predsednika.

Vašington je dan za danom već postao užurbana prestonica jedne borbe u polutami – takozvanog rata protiv terorizma, izraza koji se nezgrapno smestio u svetski svakodnevni govor. Dopisi sličnog sadržaja bili su u opticaju oko nedelju dana posle napada a pre no što ga je predsednik Buš upotrebio, upravo takvog, u svom znamenitom govoru 20. septembra 2001. godine, objavljujući pred uruženim sazivom Kongresa da „rat protiv terorizma“ započinje sa Al Kaidom, ali se tu ne završava. On neće prestati dok se sve terorističke grupe globalnog dometa ne otkriju, zaustave i poraze.

Značenje tog izraza na mahove se pomeralo, većinom je određivano po onom što on ne označava – neka vrsta definicije po onom što on nije. Predstavnik za medije Bele kuće Ari Flajšer preganjao se sa izveštačima na konferenciji za medije oko ključne stavke: upotrebe reči rat.

„Ne objavljuje se rat nekom pojedincu, zar ne?“, pokušavao je da ga zbuni jedan od njih.

„Kako možete objaviti rat nekom narodu kada ne znate koji je umešan u to?“, pitao je izveštač.

„Ne znam da li treba da koristimo reč rat“, rekao je francuski predsednik Žak Širak, stojeći pokraj Džordža V. Buša na jednoj konferenciji za medije ubrzo posle 11. septembra, kada su dve zemlje bile složne. „Ali ono što mogu da kažem jeste da smo suočeni sa sukobom sasvim novih svojstava.“

Nekoliko neposrednih odgovora biće, uistinu, „novih svojstva“. Jedno od njih je što će CIA – obaveštajna agencija – biti glavni izvršilac, neka vrsta labavo povezane vojske, sa mnogo zadataka. Previše. Mada je agencija podbacila u svojoj prevashodnoj misiji – posebnom blagovremenom upozorenju na napade od 11. septembra – bila je pripravnija za naknadno delovanje od mnogih drugih organa vlade SAD. Dok su ostali delovi vlade tražili institucionalna rešenja koja bi mogli da primene kako bi zaštitili i odbranili Ameriku, CIA se već nekoliko godina bavila planom, strateškom analizom kako se boriti protiv Al Kaide, koju je agencija započela 1999. godine – punih godinu dana pošto je Tenet objavio svom osoblju da „nećemo štedeti sredstva u novcu ili ljudima“ u borbi protiv te pretnje nadnacionalnih terorističkih grupa.

Upečatljiv govor. Ali dok su meseci prelazili u godine, nije bilo mnogo toga čime bi mogli da se podiče. Kako su fondovi, svakako, bili tesni, a predložena povećanja budžeta odbili su i Clinton i Buš, samo skroman deo ukupnih sredstava CIA usmeren je za protivterorističke svrhe. Bilo je previše slabosti u previše oblasti u agenciji, koja je izgubila blizu četvrtinu svog budžeta 1990-ih godina, kao deo mirovnog dobitka. Tajna služba je počišćena. Efektiva za prikupljanje obaveštajnih podataka putem ljudi u arapskom svetu skoro da nije postojala. Tenetova strategija da se suprotstavi narastanju terorističkih pretnji sastojala se u tome da rekonstruiše celokupnu agenciju – strategija lišena prioriteta. Smatralo se da svi delovi treba da se unapređuju uporedo i CIA je bila na putu da to ostvari, korak po korak, sa planovima, mnogim planovima.

Neki od tih planova biće primenjeni preko noći. Posle sastanka kabineta, 17. septembra ujutro, Buš je potpisao poverljiv „predsednički ukaz“ kojim se odobrava zapanjujuće proširivanje ovlašćenja CIA, naročito u oblasti tajnih operacija. Agencija može da primenjuje smrtonosne mere protiv terorista, uglavnom bez nadzora države. Ona će takođe voditi u suštini tajnu politiku prema stranim zemljama – kanalima između CIA i stranih oba-